

NEW PERSPECTIVES ON HISTORICAL WRITING, ur. Peter Burke, Oxford–Cambridge, 1991., 254 str.

Nedavno je iz tiska izašla knjiga o novim strujanjima u historiografiji, pod uredničkim vodstvom britanskog historičara Petera Burkea. U knjizi su sabrani članci više autora, čija je zajednička značajka rad na različitim područjima suvremene historijske znanosti. Zamisljena je kao pregledno djelo, koje će na jednome mjestu pružiti čitatelju sve najnužnije obavijesti o tim različitim strujanjima. Namijenjena je stručnoj čitalačkoj publici, ali je zbog svoje preglednosti, jasnoće izlaganja i koncentracije informacija prihvatljiva i potrebna i izvan uže stručnih krugova.

U knjizi se nalazi ukupno 11 članaka koji obrađuju historiju odozdo (donjih slojeva društva), historiju žena, historiju prekomorskih zemalja, takozvanu mikrohistoriju, usmenu historiju, historiju čitanja, historiju slika (u smislu svih vizualnih predstava), historiju političke misli, historiju tijela i novu događajnu historiju, usko povezanu s obnovljenom ulogom naracije u suvremenoj historiografiji. Već iz ovog popisa može se vidjeti da u knjizi prevladavaju prikazi razvoja najvažnijih struja u britanskoj i američkoj historiografiji.

U uvodnom članku, Peter Burke raspravlja o prošlosti i budućnosti »nove historije« (*Overture: the New History, its Past and its Future*, 1–23). Upozorava da se u 70-im i 80-im godinama pojavio čitav niz novih grana u historiografiji, osim veće navedenih, primjerice »nova ekonomska historija«, historija upravljanja-management, historija obavještanja, komunikacije, ekohistorija i druge. Došlo je i do unutarnje podjele u okvirima političke povijesti, pa se tako istražuju centri upravljanja, moć u obitelji, školi, tvornici. Burke smatra da se »nova historija« ne može pozitivno, već samo negativno definirati, prema onome čemu se suprotstavlja. Riječ je u početku, od 50-ih godina dalje, o reakciji protiv tradicionalne paradigme, načina pisanja povijesti u Rankeovoj tradiciji, čiji je osnovni interes bio usmjeren na proučavanje političkih odnosa. »Nova historija« teži tomu da u svoj vidokrug uključi sve aspekte ljudske djelatnosti i da u tome smislu postane »totalna historija«. U suvremenoj historiografiji koegzistiraju tradicionalan pristup i »nova historija. Što je, u stvari, novo u »novoj historiji«? Prema Burkeovu mišljenju, nova je činjenica da su njeni pobornici danas vrlo brojni i odbijaju biti marginalizirani. Pokret za promjene izrastao je iz široko rasprostranjenog mišljenja o neadekvatnosti tradicionalne paradigme, tradicionalna paradigma historijskog pisanja je u dubokoj krizi, kao uostalom i sama »nova historija«.

Burke izdvaja tri grupe problema koji se postavljaju pred »novu historiju«: probleme definicije, izvora i objašnjenja. Novi pristupi imaju zajedničku tendenciju istraživanja isukustava običnih ljudi, zajedno s pokušajem da se problematski obradi svakodnevni život. Međutim, definicija svakodnevnog nije tako jednostavna kao što izgleda. Jednako je teško definirati odnose između struktura svakodnevnice i promjena. Najveći je, ipak, problem izvora. U posljednje vrijeme historičar je suočen s potrebom korištenja čitavog niza izvora, koji nisu imali značajnije mjesto u tradicionalnom pristupu, na primjer, usmena svjedočenja ili svi oblici materijalne kulture u najširem smislu. Najveća i najkontroverznija inovacija jest upotreba kvantitativnih metoda, takozvana *kliometrija*. Prema Burkeu, ono što je potrebno danas je neka vrsta jasnog usmjerenja, uvjetno rečeno *nove diplomatike*, koja bi mogla poslužiti historičaru kao pouzdan temelj u radu. Nakon dominacije determinističkih modela historijskog objašnjenja (primjerice, marksističkog ili brodelijanskog), danas prevladavaju modeli koji, primjerice, daju važnost slobodi izbora običnih ljudi. Autor smatra da bi se rizici pojednostavlivanja bilo koje vrste mogli izbjeći ako se kod objašnjenja manje barata pojmovima poput »zakonitosti«, a više relativnijim pojmovima poput »habitus«. Burke posebno izdvaja probleme sinteze, jer je povijest danas fragmentiranija nego ikad prije. Njegovo osobno mišljenje je da je razvoj brojnih poddisciplina jednostavno neizbježan, ali ono što nije neizbježno jest nedostatak komunikacije između pojedinih poddisciplina. Moguće je u posljednje vrijeme primijetiti tendenciju za nalaženje zajedničkog, srednjeg puta. Ono što je najvažnije, suprotnosti između političkih i nepolitičkih historičara

konačno se počinju gubiti. Burke zaključuje da smo danas još daleko od »totalne historije«, ali je nekoliko koraka prema njoj učinjeno. Ovdje treba napomenuti da se o »totalnoj historiji« može govoriti samo kao idealu.

Jim Sharpe prikazuje je aktualno stanje u historiji odozdo, historiji donjih slojeva (*History from Below*, 24–41). Naziv potječe od britanskog povjesničara Edwarda Thompsona i njegova istoimenog članka iz 1966. godine. Autor napominje da je velik problem ove grane istraživanja manjak izvora za ranija historijska razdoblja. Velike su kontroverze i oko pojmovnog aparata, što je to pučka kultura, tko zapravo predstavlja puk. Eric Hobsbawm kritizirao je ovaj pravac da je ograničenog dometa, njegovi su limiti moderna povijest, radnička klasa i njena politička aktivnost. Poseban problem predstavlja pokušaj pisanja ovakvog tipa historije za starija vremenska razdoblja, najčešće zbog nedostatne građe.

Knjiga *Montaillou* francuskog historičara Emmanuela Le Roy Ladurie-a označila je prekretnicu u pisanju iz ove perspektive, smatra autor, ekstenzivno se koristeći svjedočenjima stanovništva na inkvizicijskom procesu u prvoj polovici 14. stoljeća. Druga važna knjiga, *Sir i crvi* talijanskog povjesničara Carla Ginzburga, pokušava rekonstruirati mentalni svijet jednoga sjevernotalijanskog mlinara iz 16. stoljeća. Ono što ostaje problematično pri tome, smatra Sharpe, jest pitanje tipičnosti takvih osoba.

Barbara A. Hanawalt u svom pokušaju rekonstrukcije srednjovjekovne engleske seljačke obitelji upotrijebila je alternativnu strategiju, vrlo širok raspon različite dokumentacije, radije nego case study, temeljene na izuzetno bogatoj grupi izvora. Veliki doprinos škole *Anala* bio je u tome, smatra autor, što je pomogla izgraditi kontekst unutar kojeg se može pisati »historija odozdo«.

Temeljno pitanje o »historiji odozdo«, prema autorovu mišljenju, jest sljedeće: tvori li ona poseban pristup ili poseban pravac historijske znanosti? Sharpe smatra da se može pozitivno odgovoriti na oba pitanja, ovisno o kontekstu. Kao pristup, »historija odozdo« služi kao važan korektiv povijesti velikih ličnosti i otvara mogućnosti bogatije sinteze. I obrnuto, njen predmet, problemi dokumentacije i politička orijentacija mnogih njenih autora tvore od »historije odozdo« poseban pravac historije. Postoji problem njena uklapanja u šire koncepcije historije. Njena bi važna zadaća trebala biti, prema Sharpeu, proširenje čitateljstva profesionalnoga historičara, u čemu do sada nije bilo mnogo uspjeha. Postoji i opasnost da se ovim pristupom padne u fragmentaciju historijskog zvanja, što se znalo dogoditi, i time pogodovalo optužbama da je riječ o ljevičarskom antikvarijanizmu. Može se odgovoriti, smatra autor, da je historija »odozdo« dala dosta novog, relevantnog materijala, koji bi, stavljen u širi kontekst, mogao voditi nečemu mnogo značajnijim.

Autor zaključuje da je »historija odozdo« izuzetno plodonosan projekt. Velik raspon tema, razdoblja, intelektualnih tradicija i ideoloških pozicija uključen je u nju. Različiti autori mnoga su područja historije osvjetlili maštovitim analizama izvornog materijala. »Historija odozdo« također, smatra Sharpe, pomaže u vraćanju povijesti onim društvenim grupama koje su mislile da ju nemaju ili da su je izgubile. Unatoč postojanju već više od dva desetljeća, ovaj pravac ima mali utjecaj na prevladavajuće tokove u historijskoj znanosti, a njegova glavna zadaća bi, smatra autor, upravo trebala biti kritika, redefiniranje i obogaćivanje tih prevladavajućih tokova.

Joan Scott autorica je teksta o historiji žena (*Women's History*, 42–66). Navodi da se o historiji žena kao definiranom području može govoriti u posljednja dva desetljeća. Danas je njeno proučavanje praksa u mnogim dijelovima svijeta. Scott naziva to ženskim povijesnim pokretom, zbog njegovih dinamičkih kvaliteta i asocijacija s politikom. U začetku je historija žena bila usko povezana s feminističkim pokretom. Od polovice 70-tih počela se odvajati od politike, a u 80-tim potpuno se odvojila. Sve ide u pravcu stvaranja nove akademske discipline u SAD-u. Kao najznačajnija pitanja koja je postavila ženska historija navodi preispitivanje temelja historijske znanosti i uvjeta za proizvodnju znanja. Historija žena stavlja upitnik na svaku povjesničarovu tvrdnju o sveobuhvatnosti njegove priče, kao i o potpunosti i samorazumljivoj prisutnosti njena aktera-univerzalnog Muškarca. Ona preispituje sva pitanja stručnog znanja i objektiviteta na kojima su temeljene norme historijske znanosti, samu bit historije.

Istraživačke teme u središtu pozornosti historije žena su različiti oblici proživljenoga ženskog iskustva na radnim mjestima, u kući, u obitelji, učinci industrijalizacije na žene, ženska kultura i slično. Historiju žena toleriraju liberalni historičari koji žele proširiti područje svog istraživanja, ali ona je, prema autorici, izvan dominantnih tokova u historijskoj znanosti, njen subverzivni izazov. Tradicionalni historičari, smatra ona, optužuju zagovornike historije žena za opterećenost ideologijom i veze s politikom.

Termin upotrebljen za teoretizaciju pitanja seksualne različitosti bio je »gender«, čije bi se značenje moglo definirati kao spol društvenom značenju, spol kao društveno-politička kategorija. Izvorno namijenjen analizi razlika između spolova, proširio se i na pitanja različitosti unutar istog spola. Osnovni problem prema autoriciu mišljenju jest postoji li zajednička povijest žena i je li ju moguće napisati.

O historiji prekomorskih zemalja piše Henk Wesseling (*Overseas History*, 67–92). Prema Wesselingu, najbliža bi bila sljedeća definicija ove grane historijskog istraživanja: gospodarska, socijalna, politička i kulturna historija izvaneuropskih naroda. Tu historiju karakterizira manjak tradicionalnih (pisanih) izvora, zbog čega veliku ulogu unutar nje imaju druge discipline (arheologija, lingvistika i antropologija). U 19. stoljeću započelo je bavljenje njome, kao posljedica kolonijalizma i interesa za Bibliju i orijentalne narode. Prva institucionalna faza na europskim sveučilištima bila je osnivanje odjela za orijentalne studije i paralelno uz njih odjela za povijest Europe i njenih kolonija. Promjene su nastupile nakon drugoga svjetskog rata, pojavom dekolonizacije, smanjenjem važnosti Europe te promjena unutar same historijske znanosti.

Tradicionalan pristup historiji izvaneuropskih zemalja bio je izrazito eurocentričan. Kod autora se razvio specifičan način pisanja historije – tradicionalan pristup kombiniran s antizapadnom interpretacijom. Wesseling napominje da sve dok Zapad ima svoje orijentaliste a Istok nema svoje okcidentaliste, ne može biti prave ravnoteže. Svjetska se povijest ne može shvaćati kao identična europskoj ili općenito zapadnoj, a niti kao serija izoliranih razvojnih tokova.

Velike su rasprave o pitanju svjetskog sustava potaknute knjigom Immanuela Wallersteina *The Modern World System*. Jednako tako intenzivno se raspravlja o imperijalizmu, pri čemu se tradicionalna Hobson-Lenjinova teza napušta, a mnogi suvremeni istraživači imperijalizma skloni su objasniti imperijalizam kao sustav suradnje europskih i izvaneuropskih snaga, pri čemu su promijenjeni oblici rezultat promjena u načinu suradnje.

Pregled aktualnog stanja u mikrohistoriji jednom od najzanimljivijih područja suvremene historijske znanosti, dao je talijanski historičar Giovanni Levi (*On Microhistory*, 93–113). Članak je pisan u obliku eseja o temeljnim teoretskim problemima mikrohistorije, pri čemu autor napominje da se vodio vrlo osobnim načelima. Napominje da je riječ o historiografskoj praksi koja je na neki način eklektična. Posrijedi je jedan od odgovora na opću krizu historijske znanosti. Mikrohistoričari često imaju marksističko zaleđe, za radikalni su sekularizam i imaju vrlo malo naklonosti za metafiziku. Riječ je, prema Leviju, o istraživanju rasprostranjenosti i podrijetla slobodne volje unutar općeg okvira ljudskog društva. Pravi problem ovakve vrste istraživanja jest u odluci da se svjesno reducira skala opažanja za eksperimentalne svrhe. U nastavku teksta, Levi opširno polemizira sa stavovima Cliforda Geertza te daje svoje viđenje odnosa između antropologije i mikrohistorije. Prema Leviju, antropolozi najčešće istražuju u dubinu, ali bez slojevite rekonceptualizacije društvenih mehanizma uključenih u pojedinu povijesnu činjenicu i njihova se analiza zaustavlja »pred vratima« socijalne historije. Levi posebno izdvaja i problem naracije. U odnosu prema funkcionalizmu, koji naglašava socijalnu koherentnost, mikrohistoričari upozoravaju na kontradikcije normativnih sustava, razmršćenost, kontradikcije i pluralizam osobnih gledišta, što sve sustave čini otvorenima i fluidnima. U usporedbi s historičarima koji proučavaju društvene strukture, mikrohistoričari stavljaju naglasak na subjektivne aktivnosti i ponašanje. Na kraju, Levi navodi zajednička pitanja i stavove koji karakteriziraju mikrohistoriju. To su: sužavanje rasprave o racionalitetu, »mala nit vodilja« (small clue) kao znanstvena paradigma, uloga posebnog koje nije suprotstavljeno općem, pozornost usmjerena na naraciju i primanje informacija, posebna definicija konteksta i

odbacivanje relativizma. Jacques Revel definira mikrohistoriju kao pokušaj istraživanja društvenog, ne kao objekta nego kao mnoštvo međusobnih veza koje postoje između trajno prilagodavajućih konfiguracija.

Gwyn Prins autor je priloga o usmenoj historiji (*Oral History*, 114–139). Napominje da se danas ona smatra korisnom i dobrom ilustracijom ali je malo tko želi prihvatiti kao vodilju za istraživanje modernih društava. Većina se još drži Rankeovog shvaćanja da, kada postoje pisani izvori, treba ih upotrijebiti prije svih drugih, a Prins smatra da je riječ i o respektu prema pisanoj riječi, što je karakteristično za pismena društva. Tradicionalni povjesničari traže preciznost u formi i kronologiji i mnoštvo izvornih podataka, a ništa takvo ne karakterizira usmenu historiju. Prins smatra da se pridavanje manjeg značenja usmenoj historiji od strane dominantne struje u historiografiji temelji na pretpostavci da ona ne objašnjava promjene, što je najvažnije u historičarovu radu.

O povijesti čitanja piše Robert Darnton (*History of Reading*, 140–167). U uvodnom dijelu napominje da su život, stvaranje tekstova i osmišljavanje života bili u početku novovjekovnog razdoblja mnogo tješnje povezani nego danas. Oko 1750. došlo je do »revolucije u čitanju«. Do tada su ljudi čitali intenzivno, malo tekstova, poput Biblije, a već oko 1800. čita se ekstenzivno; 70-tih godina 18. stoljeća znatno pada popularnost religiozne literature. Autor navodi da su se istraživanja u području povijesti čitanja razvila u dva osnovna pravca: makroanalitički i mikroanalitički. Makroanaliza je u Francuskoj povezana s kvantitativnom socijalnom historijom Istražuje se evolucija navika čitanja. U Njemačkoj i Engleskoj statistički se analiziraju bogati izvori. Mikroanaliza obično odlazi u drugu krajnost, u detaljizirane. Autor smatra da će biti teško naći formulu koja bi vrijedila za sve te razlike. Ali bi trebalo biti moguće razviti način za istraživanje promjena u čitanju unutar naše vlastite kulture. Povijest može pokazati što se čitalo, u granicama izvornih podataka. Uzimajući povijest u obzir, književni kritičari mogu izbjeći opasnost anakronizma. Autor smatra da je vrijeme za stvaranje povezanosti između književne teorije i povijesti čitanja. Zalaže se za dualnu strategiju, koja bi kombinirala analizu tekstova s empirijskim istraživanjem. To bi se moglo korisno dopuniti i primjenom analitičke bibliografije. Neki su povjesničari čitanja već počeli raspravljati o trendovima dugog trajanja u evoluciji knjiga. U zaključku, Darnton smatra da se povijest čitanja ne bi smjela svesti na kronologiju varijacija. Trebalo bi ići dalje i tražiti ključan odgovor, odgovor na pitanje kako je čovjek čitao, kako bismo se približili shvaćanju o tome kako je osmišljavao život.

Ivan Gaskell autor je članka o povijesti slika u najširem smislu vizualnog izvornog materijala (*History of Images*, str. 168–192). Autor navodi da je velika većina historičara loše opremljena za rad na vizualnome materijalu, on im obično služi kao najobičnija ilustracija pisanog teksta. Autor pokušava istražiti tri različita aspekta: autorstvo, kanonicitet i interpretaciju. Govoreći o autorstvu, Gaskell se dotiče pitanja stručne ekspertize i smatra da se definicije dobivene njome moraju smatrati subjektivnim mišljenjem, bez obzira na to koliko dobro bile argumentirane. Povjesničare umjetnosti koji se prečesto koriste mišljenjima eksperata treba tretirati s velikim oprezom. Oko interpretacija vode se velike, u velikoj mjeri politizirane bitke između pristaša historijske interpretacije i direktnoga kritičkog pristupa nekoliko, često međusobno nespojivih pristupa (primjerice, post-strukturalističkog). Autor zaključuje tvrdnjom da je sav materijal iz prošlosti potencijalno upotrebljiv kao izvor za historičara. Navodi i nekoliko knjiga različitih historičara koji su prema njemu uspješno primijenili takav pristup. Ni jedna profesija ne bi trebala imati monopol nad vizualnim materijalom. Za sada živimo u klimi fragmentacije i desistematizacije znanja. Naš odnos prema prošlosti nije više primarno definiran poviješću, već raznolikim pristupima, od kojih su mnogi temeljeni na vizualnom.

O povijesti političke misli raspravlja Richard Tuck (*History of Political Thought*, 193–205). Prema autoru, 60-tih godina je nekoliko historičara političkog mišljenja objavilo važne metodološke članke, prije svih John Pocock, John Dunn i Quentin Skinner. Skinner i Dunn naglasili su da je pravilan način čitanja povijesnog teksta njegovo prepoznavanje

kao povijesnog produkta u kojim stvarne namjere autora trebaju biti naš glavni, ali ne i jedini vodič u odgovoru na pitanje zašto je tekst poprimio baš takvu, posebnu formu. Velika se diskusija vodila i o problemu ljudskog sustava vrijednosti unutar političkog mišljenja. Početkom stoljeća znanstvenici su većinom smatrali vrijednosti stvarima ljudskog srca, a ne razuma. Kenneth Arrow je 1951. pokazao da ne postoji neutralna, proceduralna metoda integriranja individualnih vrijednosti u niz društvenih normi koja ne uključuje neke osnovne i očigledne pretpostavke, koje većina ljudi prihvaća. Pod utjecajem tih teza došlo je do promjena. Nova politička historija bila je suputnik nove političke filozofije engleskoga govornog područja. Prebacila je teret obrazovanja građana u političkim vrijednostima na filozofe, koji su to spremno prihvatili. Tuck zaključuje tvrdnjom da su bolje historije političkog mišljenja, napisane u 70-im i 80-im godinama, vrlo oprezno primjenjivale svoje metodolške postavke. Ali, autori su bili uvjereni da pišu historiju, a ne izlažu vrijednosti za građanstvo s kraja 20. stoljeća

Roy Porter obradio je osobito popularno područje historije tijela (*History of the Body*, 206–232). Napominje da je to područje bilo sve donedavno izvan interesa glavnine historičara, što autor povezuje s tradicijom uzdizanja razuma i duše na račun tijela u europskoj, kršćanskoj tradiciji. Ovaj novi pristup posebno je profitirao od raznih novih strujanja u historiografiji. Autor smatra da pristup istraživanju historije tijela treba biti takav da se tijelo promatra u kontekstu posebnoga kulturnog sustava kojemu pripada, važno je doživljeno i izraženo unutar tog sustava, u privatnoj i javnoj sferi, uz uvažavanje i analizu promjena kroz vrijeme. Kritizirajući poststrukturalistički koncept analize tijela, autor smatra da velika količina dovoljno pouzdanih informacija koje su sačuvane do danas dopušta da se izrade uvjerljivi profil statističkih modela za analizu tijela u prošlosti.

Još jedan članak Petera Burkea, ovaj put o događajnoj historiji i obnovi naracije, zaključuje knjigu (*History of Events and the Revival of Narrative*, 233–248). Prema Burkeu, izgleda da se historiografija, kao i povijest, ponavlja s varijacijama. Naracija događaja bila je napadana još od Voltairea, a pobuna protiv toga lajtmotiv je svih novih strujanja u historiografiji ovoga stoljeća. U posljednje vrijeme javljaju se znaci povratka naracije. Veliku je pozornost pobudio članak Lawrencea Stonea *The Revival of Narrative* pokrenuvši raspravu o problemu nacije. Oko toga pitanja historičari su se uglavnom polarizirali u dva tabora. S jedne strane su strukturalni historičari, koji shvaćaju strukture važnijima od događaja, uspjevši pokazati da je tradicionalna naracija zanemarivala neke vrlo važne aspekte prošlosti, koje jednostavno nije bila u stanju smjestiti u okvire svoga diskursa, od gospodarskog i društvenog okvira razvoja, do iskustva i načina mišljenja običnih ljudi. Pristaše naracije, koji smatraju da je historičarova zadaća ispričati priču upozorili su na problem statičnosti i na neki način ahistoričnosti analize struktura. Historičari, pristaše ta dva različita pravca, razlikuju se i u shvaćanju što je bitno u prošlosti, isto tako i u njihovim omiljenim načinima povijesnog objašnjavanja. Burke smatra da je vrijeme za nadilaženje jaza između dviju grupa istraživača i pri tome sugerira da se termini struktura i događaj mogu uzeti za krajnosti ali da se ne smije zanemariti čitav spektar problema između njih, kao ni veze između događaja i struktura. Pitanje je i kakvu vrstu naracije upotrijebiti. Stari oblici neadekvatni su za današnju historijsku znanost. Burke daje nekoliko sugestija, na primjer, slijediti uzor nekih romanopisaca koji svoju priču prezentiraju s više različitih gledišta (primjer takvog historičara je Richard Price). Možda bi bilo dobro, prema uzoru na neke druge romanopisce, dati alternativne završetke. Moguća metoda je i pisanje unatrag kronološki. Događaj može, također, biti istražen i kao vrsta lakmus-papira koji otkriva strukture pojedine kulture. još jedan mogući pristup su i priče koje se kreću u oba pravca između javnih i privatnih svjetova. Burke zaključuje da je pisanje povijesti bilo jako obogaćeno strukturalizmom. Istodobno, mnogi misle da je osiromašilo zbog napuštanja naracije. Novi tip naracije, smatra autor, mogao bi se bolje od staroga nositi sa zahtjevima strukturalnih historičara, istodobno dajući bolji osjećaj protoka vremena nego što to obično daju strukturalne analize.

Može se zaključiti da ova knjiga predstavlja važan izvor informacija o strujanjima u suvremenoj svjetskoj historiografiji. Ona daje dobar uvid u otvorene probleme i svojevrsno

raskrižje raznolikih putova na kojem se nalazi moderna historijska znanost. Ne treba ulaziti u detaljne analize da bi se kod mnogih novih struja primjetio pokupaj ograničavanja historije i historijskog istraživanja na vrlo fragmentarna područja, bez jasne međusobne veze, u kojima se gubi iz vida sveobuhvatnost i cjelina historijskog razvoja. Jednodimenzionalnost posebno dolazi do izražaja kod autora koji po vokaciji, očito, nisu primarno historičari, a shvaćaju historiju kao prikupljanje pojedinačnih činjenica i ilustracija, koje će im pomoći u gradnji teorija i zaključaka. Osobito je izražen problem definicije pojedinih područja koja se navode u knjizi, gdje često uopće nije jasno što je njihov poseban predmet istraživanja, tako da će se iste teme ponavljati u nekoliko članaka, pri tome, jednom kao historija prekomorskih zemalja, drugi put kao usmena historija, pa onda opet kao historija odozdo i slično. Članak o historiji žena ilustrativan je kako za samu temu, tako i za stanje historijske znanosti u SAD-u. Unatoč navedenim nejasnoćama treba istaknuti da su istraživači spomenutih područja postavili pred historičare izazovan niz novih, vrlo važnih pitanja i usmjerili našu pozornost na mnoge nedovoljno istražene i nezasluzeno zanemarene aspekte razvoja ljudskog društva u prošlosti. Treba očekivati da će navedene teme, uklopljene u cjelinu historije društva, znatno pridonijeti povećanju razine naše spoznaje.

Borislav Grgin

GEZÁ ANDREAS VON GEYR, Sándor Wekerle, 1848–1921, R. Oldenburg Verlag, München, 1993., 529 str.

Sándor Wekerle jedan je od političara Ugarske u vrijeme Dvojne monarhije koji je, nakon Istvana i Kalmana Tisze, u najvećoj mjeri utjecao na njezinu povijest. Stoga se njegova politička biografija ne poklapa samo s etapama unutarnje politike Ugarske, već s političkim angažmanom građanstva, kojem je on pripadao, u jednom političkom sistemu, organiziranom na način da osigurava nesmetanu vladavinu gentrije, magnata i državnih činovnika.

Iako je Wekerle završio pravne i političke znanosti, sposobnost i interes za financijama usmjeravali su njegovu političku aktivnost, počam od prvog zaposlenja u ministarstvu financija, odakle započinje njegov uspon. Osim neospornog talenta za pitanja financija, veoma važnu ulogu u njegovu usponu imale su dvije tipično mađarske institucije političkog života – slobodno zidarstvo i kasino kao mjesto okupljanja. Iako je članstvo u dvjema ložama ubrzo napustio (ložu »Köyves Kálman« 1872., ložu »Hungaria« 1886.), Sándor Wekerle je od svojih protivnika uvijek smatran masonom po duhu i tipičnim Nijemcem, što je bio, kojemu ne treba vjerovati. Međutim, iako je slobodno zidarstvo službeno napustio, tijekom svoje 40-godišnje karijere nije napustio predsjedavanje »Gradskim kasinom«, koji je utemeljio 1883., ponajviše zato što je kasino, u vrijeme kada parlament nije zasjedao i kada su stranke bile samo klubovi za raspravu ili stranački klubovi, imao ulogu središnje političke institucije.

Svoj uspon Wekerle je započeo i završio s generacijom političara rođenom 1848. (grof I. Tisza, grof G. Andrassy, grof A. Appony, Giula Justh, grof K. Héderváry, baron Wlassich), koja je postala svjedokom na samo vlastitoga političkoga kraja, nego i Dvojne monarhije. Stoga je biografija S. Wekerlea ujedno i odgovor na pitanje u kojoj je mjeri ova generacija političara sukrivac u njezinu kraju.